

Cantonspark

Nieuwsbrief juni 2022

NIEUWSBRIEF CANTONSPARK

REDACTIE: Rob Samson, Angelique Bosch van Drakestein, Christine Schut,
Greet de Lange, Geertje Bakker

Stichting Vrienden van het Cantonspark

Secretaris: Mevr. G.H.J. de Lange - Meijer, Rembrandtlaan 29, 3741 TA Baarn
Tel: 035 - 541 3356. secretariaat@cantonspark.nl.

www.cantonspark.nl

Omslag: *Styrx japonicus*

Deze pagina: *Ribes sanguineum*

STEUN

STICHTING VRIENDEN VAN HET CANTONSPARK

Voor een bijdrage van minimaal € 18,50 per jaar bent u donateur van de Stichting Vrienden van het Cantonspark. U steunt ons daarmee om het Cantonspark als waardevolle tuin voor Baarn te behouden. Voor het aanmelden vult u het formulier in dat te downloaden is als PDF of als Word document en opstuurt naar de penningmeester van de Stichting Vrienden van het Cantonspark, Plantage 37, 3742 DM Baarn of stuur een email naar penningmeester@cantonspark.nl. Stort uw bijdrage op rekening bankrekening RABO Bank, IBAN: NL58 RABO 0360 2744 71 BIC: RABONL2U t.n.v. Vrienden van het Cantonspark.

Donaties en giften - de fiscus helpt mee

Geven aan goede doelen kan voor een vermindering in de belasting zorgen, maar dit is niet altijd het geval. Bij deze een paar zaken waar u rekening mee kunt houden.

Als u in een jaar uw giften geeft, mag u deze aftrekken voor de inkomstenbelasting, maar alleen als het goede doel aan voorwaarden voldoet. In bepaalde gevallen kunt u meer aftrekken dan dat u heeft gegeven! Dit is het geval met een culturele ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). De Stichting Vrienden van het Cantonspark is een culturele ANBI. Als u 100 euro geeft, mag u 25% extra aftrekken voor de inkomstenbelasting. Dit is dan €125.

U heeft hier alleen wat aan als u een bedrag ter hoogte van minimaal 1% van uw inkomen weggeeft. Deze drempel wordt in uw belastingopgave vanzelf berekend. Geeft u minder dan die 1% weg, dan heeft u geen aftrek. Bij een inkomen van 30.000 euro dient u dus een drempel van 300 euro in acht te nemen, voordat u een gift daadwerkelijk kunt aftrekken voor de inkomstenbelasting.

Aftrek kan wel worden gerealiseerd als u een schriftelijk vastgelegde periodieke gift doet. Indien u dat voor alle giften doet, kunt u alle giften in mindering brengen voor de inkomstenbelasting, zonder rekening te houden met de drempel van 1%, maar ook geldt er dan geen maximum. Ook bij periodieke giften geldt dat een gift aan een culturele ANBI met 25% wordt verhoogd voor de fiscale aftrek. Mocht u interesse of vragen hebben over periodieke giften, neem dan gerust contact op met de penningmeester, Astrid Binnekamp, via penningmeester@cantonspark.nl.

INHOUD

- 3 Redactioneel voorwoord
- 4 Voorwoord van het bestuur
- 5 Jaarverslag 2021
- 10 Lumineus Baarn in december in het Cantonspark
- 11 Excursie naar kasteel museum Sypesteyn
- 13 Convenant Cantonspark ondertekend
- 16 Hanneke Rutgers ontwerpt de nieuwe borders swing & regenboog
- 20 Vrienden van het Cantonspark: Herma Ras & Frank Beerens
- 23 Vrijwilligers zijn drukker dan ooit
- 25 TFI Vitaler Groen voedt de twaalf apostelen
- 29 Waaiermos, een tropische ontdekking in het Cantonspark
- 34 Nathaniel Bagshaw Ward
- 38 De Wardiaanse kist
- 44 The Wardian Case

REDACTIONEEL VOORWOORD

Wilde (orch)ideeën

Om te onthaasten probeer ik twee keer per jaar naar Terschelling te gaan. Even één of twee weken niets moeten, lekker over het strand wandelen, rondfietsen, terrassen bezoeken en foto's maken van vogels en planten. Dat laatste classiceer ik in de hobbycategorie vissen of schaken. Vissen vind ik leuk om te doen omdat je heerlijk aan de waterkant kunt zitten staren naar een dobber. En als die begint te bewegen, moet je zo snel mogelijk in actie komen. Waarschijnlijk is dit de reden dat ik 25 jaar handbalkeepster ben geweest. Maar dit terzijde. Schaken heb ik in mijn jeugd veel gedaan, was er ook redelijk goed in. Heb nog steeds een opgesteld schaakbord in mijn woonkamer staan en voor mijn verjaardag heb ik een schaakklok gevraagd. En gekregen, dus de intentie is er zeker om dit weer vaker te doen.

Dan terug naar de foto's. Het leuke van fotograferen van vogels en planten in de natuur is dat je ze onverwacht tegenkomt. Vogels zijn lastiger omdat ze vaak niet genegen zijn te poseren. Planten laten zich aanmerkelijk gemakkelijker vastleggen. Sinds ik contact heb met Vrienden van het Cantonspark, ben ik mij meer bewust van soorten en namen. Al noem ik mijzelf nog steeds een leek op dit gebied. Maar, ik herken inmiddels wel wilde orchideeën. 2022 is op Terschelling een goed jaar voor deze plant. Je moet bijna oppassen ze niet te vertrappen.

Ook in het Cantonspark moeten bezoekers erop letten dat ze geen planten

vertrappen. Dat gebeurt niet als je op de paden blijft. Helaas vindt niet iedereen dat spannend genoeg. Daarom zijn op veel plekken lintjes nodig om gasten erop te wijzen dat ze buiten de plantvakken moeten blijven.

In deze nieuwsbrief aandacht voor twee bijzondere plantvakken: Regenboog en Swing, ontworpen door Hanneke Rutgers. Hiertoe uitgedaagd door Angelique Bosch van Drakestein die de rest van het park voor haar rekening neemt. Daarnaast meer artikelen over wat er in het Cantonspark gebeurt en is gebeurd. Zoals de ondertekening van het convenant tussen gemeente Baarn en de 'Vrienden', de officiële aanstelling van Hans Knotters als beheerder, het redden van een beuk en een zakdoekjesboom, stikstof in de bodem en de verhuizing van de Wollemia.

Genoeg reden om deze editie van de nieuwsbrief mee te nemen in de koffer en lekker rustig te lezen aan de rand van een zwembad.

Christine Schut

VOORWOORD VAN HET BESTUUR

Het belangrijkste feit in het afgelopen half jaar is het tekenen van het convenant met de gemeente op 30 maart jl. Daarin wordt het beheer van het Cantonspark gewaarborgd en is er de officiële aanstelling van een beheerder van het Cantonspark vastgelegd, welke functie nu wordt ingevuld door Hans Knotters. Al heel lang was dit een wens, niet alleen van Hans zelf, maar zeker ook van de Stichting. In het beheerplan Cantonspark zijn de kosten en de inzet van vrijwilligers voor het huidige en toekomstige onderhoud opgenomen. De beheerder kan het onderhoud niet alleen bijhouden, vrijwilligers zijn nodig om hem te ondersteunen. Als bestuur zijn we dan ook blij met de zaterdaggroep en de woensdagmorgengroep. Wellicht komt er nog een oproep voor mensen die wel graag ergens in de week willen werken maar die op zaterdag verhinderd zijn. Nieuwe vrijwilligers zijn hartelijk welkom, het werken gebeurt onder leiding en met advies over wat wel en niet “weggeschoffeld” mag worden.

Het park is sinds de restauratie erg in trek, alleen is het jammer dat er nog altijd mensen zijn die borden niet lezen. Zelf, of hun kinderen, door perken lopen die al ingeplant zijn of die nog open liggen, door het park fietsen, toch de hond meenemen, etc. Voormalig wethouder Jannelies

Vissers noemt het park een “verborgen schat”. Wellicht dat het daardoor ook graag gebruikt wordt om bruidsfoto’s te maken.

Inmiddels zijn al heel wat boompjes, planten en struiken aangeslagen, vanaf de ingang bij de Faas Eliaslaan staan links en rechts tussen de taxussen kleurige bloemen en de borders die in het najaar gevuld zijn doen het ook goed, net als de rozen bij het Rond. “Het park wordt steeds mooier” horen we regelmatig zeggen.

De eerste publieksrondleidingen in april en mei zijn geweest, vooraf aanmelden is niet meer nodig. Rondleidingen op verzoek dienen wel aangemeld te worden. Dat kan via de website www.cantonspark.nl.

Het is de bedoeling om in oktober iets voor de donateurs te organiseren, hopelijk kan dat dit jaar doorgaan, net als Lumineus Cantonspark in december. U wordt tijdig geïnformeerd over beide evenementen. In ieder geval is de kraam van de Vrienden weer te vinden op het Cultureel Festival op **3 september**.

Wij wensen u een hele mooie zomer met veel genieten in het Cantonspark of elders.

Het bestuur

JAARVERSLAG 2021

Evenals in 2020 hebben coronamaatregelen veel invloed gehad op de activiteiten van de Stichting. Geen avond voor donateurs, geen excursie, beperkt vrijwilligerswerk en een beperkt aantal rondleidingen. De in december geplande lichtshow Lumineus kon om dezelfde reden niet doorgaan. De restauratiewerkzaamheden, ook vertraagd door verlate levering van planten, struiken en banken, konden in november en december gedeeltelijk voortgezet worden. In 2022 zal verder worden gegaan met de nieuwe beplanting. Van de 17 bankjes die zijn geplaatst zijn

er zes door particulieren gesponsord en een door de Stichting Vrienden van het Cantonspark. Een nieuw bruggetje voor de oversteek naar de pergola is geplaatst. Bij de ingangen zijn nieuwe borden opgehangen met korte informatie over het Cantonspark en de huisregels. De projectleider van de gemeente, de beheerder en onze voorzitter niet in de laatste plaats, hebben gezamenlijk veel werk verricht. Het is aanmerkelijk drukker geworden in het park nu het goed toegankelijk is voor rolstoelen en rollators. Het park heeft zijn open karakter teruggekregen, de zichtlijnen zijn weer duidelijk

Het Cantonspark in november met het tennishuisje en op de voorgrond een vuurrood oplichtende Japanse esdoorn.

te zien. Dit jaar hebben we een groot aantal nieuwe donateurs mogen verwelkomen. Het overstappen naar een andere bank is geleidelijk gegaan en elke donateur heeft een eigen vriendennummer gekregen, het vereenvoudigt de financiële administratie en kan gebruikt worden bij inschrijving voor activiteiten.

Het huishoudelijk reglement is in mei aangepast, elk bestuurslid kan voor onbepaalde tijd herkozen worden, bij disfunctioneren zo nodig gedwongen aftreden. Per

01 juli is de WBTR (Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen) in werking getreden. Het bestuur heeft vastgesteld dat de WBTR geen organisatorische consequenties voor onze stichting heeft.

Samenstelling bestuur 2021:

Voorzitter:

Jkvr. A.A.C.D. Bosch van Drakestein

Vicevoorzitter:

Mr. W.M.C. de Vrey-Vringer

Secretaris: G.H.J. de Lange-Meijer

Tijdens het plaatsen van de nieuwe brug bij de pergola werken de mensen van HSB Bruggen (Baarn) alles nog nauwkeurig bij (foto Christine Schut).

Penningmeester en coördinator
rondleidingen: J.A. Binnekamp AAG

PR & Communicatie:
Prof. dr dr h.c. R.A. Samson

Algemene bestuursleden:

Ing. R.E. de Meij

I.W.J. Rellum

D. Kooiman

Het bestuur heeft in 2021 tienmaal vergaderd, waarvan zeven via Zoom en drie live. De voorbereiding voor inschrijving van de bestuursleden in het UBO register van de Kamer van Koophandel is in gang gezet.

Beheercommissie

De Beheercommissie, werkgroep van de Stichting, heeft ook afgelopen jaar haar aandacht vooral gericht op de restauratie van het Cantonspark.

Leden: Jkvr. A.A.C.D. Bosch van Drakestein, Ing. R.E. de Meij, U. Niet-Graafland, Ing. G. Bakker-Hanisch ten Cate, J. Bleekemolen, M. Hinterding en Drs. H. Persoon.

Activiteiten van de Stichting

Uitgave van een nieuwsbrief in juni en december 2021. Nieuwe folders met aanmeldingsformulier. Kalenders 2022, kerstkaarten en algemene kaarten.

Rondleidingen

drie publieksrondleidingen en vier op aanvraag, aanmelding van tevoren was verplicht.

Rondleiders: Tera Naafs, Betty van Rootselaar-Naafs, Greet de Lange-Meijer, in opleiding Boukje Sijens. Op verzoek: Angélique Bosch van Drakestein.

Vrijwilligerswerk

Op de eerste en de derde zaterdag van de maand wordt van 10.00–13.00 uur in het park gewerkt. Vanaf 17 april kon het vrijwilligerswerk weer opgestart worden. Gemiddeld zijn 15 van de 20 vrijwilligers aanwezig. Op woensdagmorgen is een groep van vijf heren actief van 08.00–12.00 uur. Het vrijwilligerswerk is niet meer weg te denken. Dit is ook opgenomen in de begroting van de gemeente. De beheerder begeleidt het werk en bij zijn afwezigheid wordt een vaste vrijwilliger ingeschakeld die de werkzaamheden verdeelt. Kon in 2020 de jaarlijkse picknick als een stukje waardering niet doorgaan, dit jaar zijn de vrijwilligers uitgebreid getrakteerd op een Indische barbecue op 21 augustus. Het was een groot succes! Inmiddels is aan elke vrijwilliger een formulier uitgereikt waarin

een contactadres voor calamiteiten kan worden ingevuld en welke regels voor het vrijwilligerswerk van toepassing zijn.

Activiteiten waarbij de Stichting betrokken of aanwezig was

Regelmatig overleg met de huurder van de Wintertuin om op de hoogte te blijven van elkaars activiteiten en waar samengewerkt kan worden.

Een stagiaire heeft op verzoek van de Groene Inval (Stichting Natuur- en Milieu Centrum) een educatief spel voor scholieren uitgewerkt met informatie over het park van onze voorzitter.

Op 8 mei vond de aftrap van het jubileumjaar van Rotary Baan-Soest plaats in het Cantonspark, bij de bloeiende tulpen, die de leden van de Rotary in 2020 gepoot hebben in aanwezigheid van het bestuur van de Vrienden.

Op 4 september: Open deuren route, in plaats van het Cultureel Festival. Het bestuur was in het park aanwezig van 12.00–16.00 uur met promotiemateriaal met om 15.00 uur optreden van de dames band Rose & Rouge.

Op 17 december feestelijke onthulling van twee door Catijn Beheer BV gesponsorde bankjes.

Vooruitblik 2022

Er is nog heel veel te doen. Zo zijn we onder andere bezig met het maken van een handboek voor onze rondleiders. Langszaamaan zullen ook alle bomen in het park weer voorzien worden van naambordjes. Onze gids van het Cantonspark is al een poos uitverkocht; de nieuwe editie hopen we volgend jaar te kunnen herschrijven en drukken.

Het zou fijn zijn als het bestuur uitgebreid zou kunnen worden met iemand die veel verstand heeft van “groen“. Het aantal rondleiders is beperkt, nieuwe aanwas is ook daar hard nodig. Onze pr-functionaris kan ook assistentie gebruiken. Kortom, als u dit leest en denkt misschien is dit wat voor mij, neem dan contact op voor een informeel gesprek.

Het Cantonspark is een bijzonder park dat wij moeten koesteren. Veel dank gaat uit naar alle donateurs en vrijwilligers die het Cantonspark een warm hart toedragen en onmisbaar zijn. Het mogen er heel veel worden!

Greet de Lange-Meijer - Secretaris

Nog enigszins verscholen achter enkele struiken bloeit de in 2021 aangeplante *Clematis florida* var. *sieboldiana* (syn. *C. “Sieboldii”*) al uitbundig in de border naast het kantoor van de beheerder (foto Angelique Bosch van Drakestein).

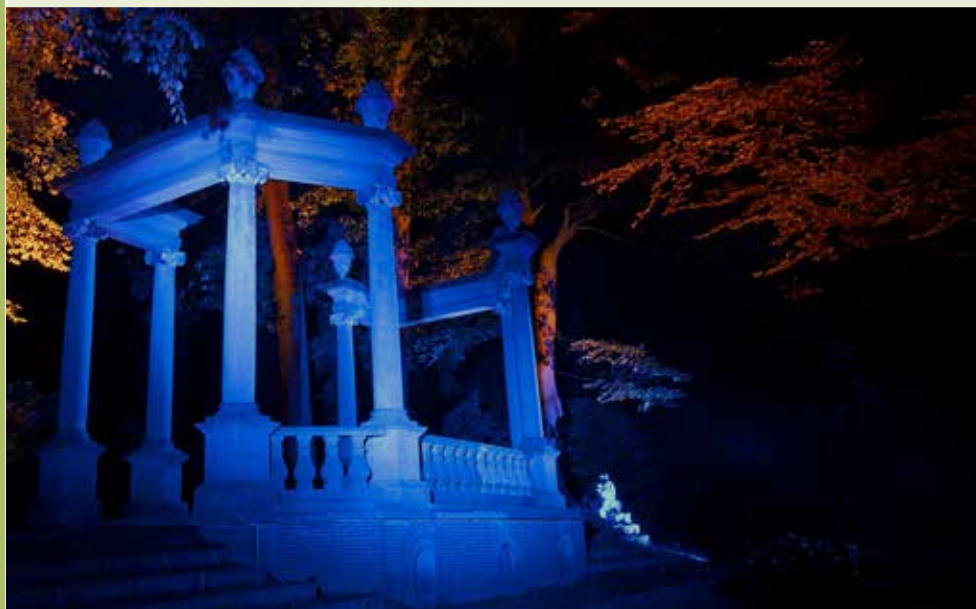
LUMINEUS BAARN IN DECEMBER IN HET CANTONSPARK

Zou het dan toch? Na alle coronaperikelen hoopt de organisatie van Lumineus Baarn, dat de eerste editie van het evenement deze winter in het Cantonspark kan worden gehouden. Van 9 tot en met 18 december. Het evenement is twee keer uitgesteld. Bezoekers kunnen dan genieten van een magische lichtshow langs de prachtig verlichte paden die door de het park slingeren.

De sprookjesachtige verlichting zal de zintuigen prikkelen. Videobeelden en spannende lichtinstallaties zorgen voor een boeiende show. De organisatie is al druk met de voorbereidingen. Er wordt nog gezocht naar vrijwilligers die willen helpen om het evenement succesvol te maken.

Wie tussen 9 en 18 december één of meerdere avonden helpen, wordt van harte uitgenodigd te reageren. Lumineus Cantonspark vindt elke dag plaats vanaf 18.00 uur en zowel tijdens het evenement als in de voorbereidende activiteiten zijn er vrijwilligers nodig. Denk hierbij onder andere aan het begeleiden van groepen in het park, kaartcontrole, gidsen en het plaatsen en opruimen van parkeerborden en bewegwijzering.

Op www.lumineusbaarn.nl is meer te lezen over de verschillende taken en op welke dagen en tijden er vrijwilligers nodig zijn. Ook zijn hier tickets te koop. Aanmelden als vrijwilliger kan door te mailen naar info@lumineusbaarn.nl.

De colonnade uitgelicht (foto Hizkia Duijst)

EXCURSIE NAAR KASTEEL-MUSEUM SYPESTEYN

De Historische Kring Baerne verzorgt zaterdag 17 september een middagexcursie naar museum-kasteel Sypesteyn in Loosdrecht. Jonkheer Henri van Sypesteyn bouwde aan het begin van de vorige eeuw een kasteel op de fundamenten, waar hij dacht dat zijn stamslot had gestaan. In dit kasteel bracht hij zijn verzamelingen onder, waaronder interieurs uit vier eeuwen, een prachtige collectie porselein uit Azië en Nederland, een middeleeuwse wapenkamer, een

Gotische kamer en de 17e-eeuwse Lage zaal. Daarnaast legde de jonkheer een prachtige parktuin aan bij het kasteel. Hij plantte hier tal van uitheemse bomen en struiken aan, die nu behoren tot de oudste van het land. In het park zijn meer dan dertig bijzondere boomsoorten te vinden, waaronder de katsoera-boom, de treurhoningboom, de geelhoutboom, de bitternoot en de gele pavia. (Voor de excursie en het programma, zie volgende pagina).

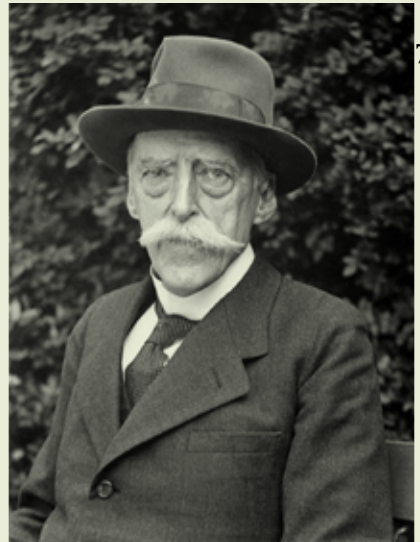

Programma

- 13.00 uur Vertrek met luxe touringcar vanaf station Baarn
- 13.30 uur Aankomst bij kasteel Sypesteyn
- 13.35 uur Lezing over de geschiedenis van de tuin van Sypesteyn door Lucia Albers (kunsthistorica en expert op het gebied van historische parken)
- 14.25 uur Koffie of thee
- 15.00 uur Een rondleiding, waarbij u kunt kiezen uit:
- door de tuin van Sypesteyn onder leiding van mevrouw Lucia Albers
 - door het kasteel onder leiding van een gids
- 16.00 uur Afsluiting met een drankje en een hapje

Kosten € 40,00 per persoon (alles inbegrepen). U kunt zich tot uiterlijk september 2022 aanmelden door invulling van een formulier op de website www.historischekringbaerne.nl/agenda en door voor genoemde datum € 40 over te schrijven op bankrekeningnummer NL55 INGB 0006 5891 13 t.n.v. Historische Kring Baerne o.v.v. Excursie 2022.

Het kasteel is helaas niet toegankelijk voor rolstoelen en voor mensen die slecht ter been zijn, dit vanwege de vele trappen in het kasteel. Er is geen lift. Verzoek: neem uw Museumjaarkaart mee. De bespaarde toegangsprijs van het museum komt zo ten goede aan de Historische Kring Baerne.

Jonkheer Henri van Sypesteyn legde een prachtig parktuin aan bij het kasteel.

CONVENANT CANTONSPARK ONDERTEKEND

Woensdagmiddag 30 maart was het feest in het Cantonspark. Niet met toeters en bellen, dat past niet in een vorstelijk park, maar met koffie en gebak. Reden was de ondertekening van het convenant waarin het beheer van het park wordt gewaarborgd. Daarnaast was er aandacht voor de officiële aanstelling van beheerder Hans Knotters, die bovendien zijn nieuwe zitgrasmaaier in gebruik mocht nemen.

Het beheerplan Cantonspark is in februari goedgekeurd door het

college. Het beheerplan beschrijft de kosten en de inzet voor het huidige en toekomstige onderhoud en beheer. Belangrijk onderdeel van het beheerplan is de samenwerking met de Stichting Vrienden van het Cantonspark. Door de inzet van de vrijwilligers kan er een hoog beheerniveau worden gerealiseerd, die recht doet aan de historische opzet en oude botanische tuin.

Woensdag zetten daarom wethouder Jannelies Vissers en voorzitter Angelique Bosch van Drakestein van de

Het ondertekende convenant door de wethouder Jannelies Vissers (r) en onze voorzitter Angelique Bosch van Drakestein (l). Volgende pagina: De beheerder Hans Knotters test de nieuwe grasmaaier. (foto Christine Schut)

Stichting Vrienden van het Cantonspark hun handtekening.

Voor de daadwerkelijke ondertekening waren er korte toespraken. Projectleider Steffan Polderman van de gemeente Baarn, die meteen afscheid nam omdat hij elders gaat werken, sprak van de afsluiting van een project, maar tevens de voortzetting. De restauratie is officieel klaar, al moeten nog heel wat plantenvakken worden gevuld. De gemeente en vrijwilligers werken samen om het park in goede staat te houden.

Eveneens scheidend wethouder Jannelies Vissers bedankte Polderman voor wat hij heeft gedaan voor

Baarn in het algemeen en het Cantonspark in het bijzonder. „Het beheerplan is de basis voor de toekomst. In Baarn varen we op vrijwilligers, dat is helemaal het geval in het Cantonspark, waar zij met ziel en zaligheid het park onderhouden. Zonder u zou het park er niet zo uitzien als nu.” Angelique Bosch van Drakestein kreeg complimenten voor haar botanische kennis en haar liefde voor het park en de vrijwilligers. De laatste veren gingen naar beheerder Hans Knotters die zijn functie gewaarborgd ziet in het convenant.

Angelique Bosch van Drakestein tenslotte bedankte Vissers en Polderman voor hun samenwerking. „Toen

wij, net nadat je was aangesteld, een gesprek hadden, gaven we aan dat de aanstelling van Hans Knotters voor ons belangrijk was. Fijn dat dat nu is geregeld.”

Na de ondertekening blikte Jannelies Visser nog even terug op de drie jaar dat zij het Cantonspark in haar portefeuille had. „Ik ben vol bewondering. Ik was al verwonderd toen ik hier voor het eerst binnenkwam. Ik vind het een verstopte schat die weinig gemeentes hebben. Ik zie ook de wereld van verschil met de staat van het park nu. Ik vind dan ook dat er niemand in Baarn mag zijn die

het park niet kent. Ook is de rol van vrijwilligers hier heel bijzonder. Als ik zie hoelang ze hier rondlopen met een vaste groep. Geweldig. Ik weet zeker dat ik straks, als ik geen wethouder meer ben, hier nog wel kom.”

Daarna startte Hans Knotters zijn zitmaaier en gaf het goede voorbeeld; leuk die koffie en complimenten, maar nu weer aan het werk.

Christine Schut

Uit de Baarnsche Courant van vrijdag 1 april 2022

HANNEKE RUTGERS ONTWERPT DE NIEUWE BORDERS SWING & REGENBOOG

„Het park is zo mooi geworden, het verdient een plantvak met de naam Swing.” Hanneke Rutgers heeft als gastontwerper twee vakken van de grote border naast de Wintertuin ontworpen voor het Cantonspark. In de vakken Swing (80m²) en Regenboog (140m²) zijn eind mei ongeveer 2.300 stekken geplant. „Eigenlijk kunnen we over twee jaar pas zien hoe het is geworden. Een ongeoeffend oog ziet dat nu nog niet”, aldus de Baarnse.

De twee plantvakken zijn te vinden schuin voor en naast de Wintertuin, voor de kijker aan de rechterkant. Het ontwerpen en inplanten maakt

onderdeel uit van de restauratie van het Cantonspark. „Angelique Bosch van Drakestein ontwerpt alle plantvakken in het park, maar het is voor haar erg veel werk. Toen ze me vroeg mijn zes favoriete planten op te geven, gaf ik haar een lijstje met dertig soorten. Daarop vroeg ze me de twee vakken te ontwerpen. Ik ben bouwkundige, maar heb ook een opleiding over tuinarchitectuur gedaan. Ik heb al een aantal kleine tuinen ontworpen. Ook heb ik als bouwkundige wel zicht op bijvoorbeeld vlakverdeling en zichtlijnen”, legt Hanneke Rutgers uit.

Hanneke geeft uitleg over haar ontwerp en het inplanten.

Baptisia australis (©blog plantdelights.com).

Stokesia laevis 'Purple Parasols' (©havlis.cz).

Verbena bonariensis (©burford.co.uk).

„Als je naar de lijnen in dit vak kijkt, dan zie je ze swingen”, legt ze geduldig uit. De lijnen zijn gecreëerd met verschillende plantensoorten die nu nog piepklein zijn. „Dit andere vak heb ik het thema regenboog gegeven omdat ik dat zo’n mooi natuurverschijnsel vind met die kleuren die van paars naar groen en rood gaan. Die kleuren komen hier terug.”

Rutgers heeft met de keuze van de planten met een aantal zaken rekening gehouden. „Ik heb hier planten toegepast die ook elders in het park in borders zijn uitgekozen door Angelique, zo probeer ik op een onbewuste manier linken te leggen. Verder heb ik gekeken naar bladvorm, bloeitijd en hoogte van de planten én de bloeiperiode zodat er van maart tot en met oktober het nodige staat te bloeien.”

Op de vraag welke planten haar favoriet zijn, antwoordt ze: „Ik vind de *Baptisia* het mooist, maar die zijn klein geleverd, dus het duurt

nog even voordat die bloeiend te zien zijn. Ik heb voor een aantal soorten pioenrozen gekozen en de *Verbena bonariensis*, die zaait zichzelf gemakkelijk uit en wordt anderhalve meter hoog. Daardoor wiegt hij mooi boven de border heen en weer. Ik hou trouwens van gewone planten, die zijn ook het minst kwetsbaar. Hele speciale planten zijn vaak niet levensvatbaar. De *Stokesia* komt hier ook, maar is nog niet geleverd. Die heeft helder blauwe bloemen en bloeit maanden. Ik zie al die bijen al zoemen”, lacht Hanneke. Ze merkt op bij de keuze van planten ook daadwerkelijk aan de bijen te hebben gedacht.

„En omdat we de strijd tegen onkruid moeten aangaan, heb ik ook gekeken naar planten die snel een vak vullen.”

Op de vraag of deze twee vakken de enige zijn die ze voor haar rekening neemt, knikt Hanneke Rutgers bevestigend. „Een vak ontwerpen, samenstellen en inplanten is best een hoop werk.”

Tekst & foto's Christine Schut

VRIENDEN VAN HET CANTONSPARK: HERMA RAS & FRANK BEERENS

Het Cantonspark heeft gelukkig vele vrienden. U als lezer van deze nieuwsbrief rekent zich daar ongetwijfeld ook toe. Op deze plek willen we elke uitgave een vriend-vrijwilliger, donateur, bestuurslid- van het Cantonspark aan u voorstellen. Wat is voor hem of haar de reden zich belangeloos in te zetten voor het behoud van het park. In deze editie: Frank Beerens en Herma Ras die op zaterdagochtend hun handen uit de mouwen steken om te helpen het park te onderhouden.

Frank Beerens en Herma Ras hebben ervaring opgedaan op buitenplaats Hofwijck. „We hebben geholpen bij de restauratie van buitenplaats Hofwijck in Voorburg, in het Cantonspark kwamen we ook vlak voor de herinrichting.” Frank Beerens en Herma Ras zijn vrijwel elke veertien dagen op zaterdagochtend te vinden in het Cantonspark om te schoffelen, snoeien en wat er verder moet worden gedaan. Met andere woorden: zij zijn onderdeel van de zaterdagploeg. „Maar we helpen ook als er op andere momenten gepland moet worden.”

Op 15 maart 2019 kwamen ze in Baarn wonen, vanuit Drenthe. „We hadden daar, sinds onze pensioner-

ing, een woonboerderij, b&b en grote tuin, dat kostte allemaal veel werk. Omdat we ouder werden en dichter bij de kinderen en kleinkinderen wilden wonen, zijn we in Baarn terechtgekomen”, legt Frank Beerens (76) uit. Hij kent Herma Ras (72) sinds 2004, toen ze samen vrijwilligerswerk deden in Hofwijck. Na het overlijden van Beerens' echtgenote in 2007 groeiden ze naar elkaar toe en kregen ze uiteindelijk een relatie.

Naast hun gezamenlijke liefde voor tuinieren en, vooral, bloemen, hebben ze qua werk een enigszins vergelijkbare achtergrond. Ze werkten op verschillende ministeries. „Ik wilde op een gegeven moment meer met mensen werken en ben een pedicurepraktijk begonnen in Voorburg”, blikt de van oorsprong Haagse Herma Ras terug. „Ik heb automatiserings- en financiële functies gehad op verschillende ministeries en ben daarnaast, om voeling te houden met de werkvloer, een adviesbureau begonnen voor het midden- en kleinbedrijf. Ik heb daarmee veel startende ondernemers geholpen”, meldt de geboren en getogen Brabander Frank Beerens vrolijk.

Voor wie het niet kent: De buitenplaats Hofwijck is het geesteskind van Constantijn Huygens (1596-1687). Dichter, musicus, kunstken-

Herma Ras en Frank Beerens zijn vrijwel elke veertien dagen op de zaterdagochtend te vinden in het Cantonspark.

ner en secretaris van de prinsen van Oranje. Op Hofwijck kon Constantijn ontsnappen aan zijn drukke leven aan het Haagse Hof. De buitenplaats Hofwijck heeft een hoogst ongewone vorm. Bij het ontwerpen van de tuin, omstreeks 1640, koos Huygens, in overleg met de architect Jacob van Campen, een concept waardoor de tuin van Hofwijck zich nu onderscheidt

van alle andere tuinen en buitenplaatsen in Nederland en daarbuiten. Hij ontwierp een plattegrond die de contouren en maatverhoudingen volgt van het menselijk lichaam. Dat idee is afkomstig van de Romeinse architect Vitruvius. Diens boeken, waaronder het invloedrijke *De Architectura* (Over de architectuur), bevonden zich in Constantijns omvangrijke

bibliotheek. In 2005 is de tuin in oude luister hersteld, onder andere met behulp van Frank Beerens en Herma Ras. Koningin Beatrix verrichtte toen de officiële heropening.

Toen het stel in 2019 in Baarn kwam wonen, kenden ze het Cantonspark niet. „Ik las in de Baarnsche Courant dat het Cantonspark vrijwilligers zocht, daarom heb ik me aangemeld, Frank is er niet veel later ook bijgekomen. We houden allebei erg van tuinieren, hier hebben we slechts een postzegel, o, nee, tiny garden”, lacht Herma, „vandaar dat we het heerlijk vinden in het park te helpen.” Ze hebben ook nog een moestuin aan De Geerenweg in Baarn, die is meer Franks domein. „Wroeten in de aarde is fijn”, vindt hij.

Ze genieten vrijwel altijd. „Ik vind het Cantonspark echt prachtig. En er is ontzettend veel te doen met

al die perken. We hebben wel meer vrijwilligers nodig”, denkt Herma. „Onkruid wieden en rozen snoeien vind ik het leukst om te doen. Frank doet meer de zwaardere klussen.” Haar partner knikt bevestigend. „Ik heb al oneindig veel bramen uitgestoken en ook het verwijderen van de Japanse duizendknoop is lastig.”

Op de vraag of ze een favoriete plek hebben in het Cantonspark, antwoordt Herma: „De rozentuin, ik hoop dat die blijft. Want het was oorspronkelijk een moestuin.” Frank, die ook tennist, heeft geen favoriete plek. „Of misschien waar geen stekelige bramen staan”, lacht hij. Naast tuinieren houdt Herma zichzelf in conditie met gymmen en wandelen. Beiden geven aan meer van bloemen en planten te houden dan van bomen. „Maar in het Cantonspark staan wel hele mooie exemplaren.”

Christine Schut

VRIJWILLIGERS ZIJN DRUKKER DAN OOI

Naast de werkzaamheden door de mannen van de woensdagploeg, wordt iedere eerste en derde zaterdag van de maand in het park gewerkt van 10.00 tot 13.00 uur onder leiding van Hans Knotters, Ruud de Meij en leden van de beheercommissie. Vrijwilligers snoeien, wieden, harken, schoffelen en ruimen op waardoor het park er mooi blijft uitzien. Na de restauratie van het Cantonspark, die eigenlijk nog bezig is, er moeten nog veel vakken worden beplant, zijn deze vrijwilligers drukker dan ooit. Het aantal vakken met planten is immers fors uitgebreid. Wilt u ook uw steentje bijdragen en de handen uit de mouwen steken, neem dan contact op met secretaris Greet de Lange (zie colofon op pagina 2) of kom

langs op een zaterdagochtend dat er wordt gewerkt.

Marina Joanxis bestrijdt de Japanse duizendknoop.

Mariëtte Horn in de weer om blad op te ruimen

Ruud de Meij, Hanneke Rutgers en Frank Beerens onderhouden een vak bij het tennishuisje.

Leendert van Zanten en Jan Herling aan het werk in de Abel Tasmanlaan

TFI VITALER GROEN VOEDT DE TWAALF APOSTELEN

Een aantal bomen in het Cantonspark is onlangs door TFI Vitaler Groen voorzien van extra voeding en lava voor een betere waterdoorstroming. Een combinatie van wormen en compost en lavasteen is hiertoe op veel plaatsen om de te behandelen boom heen in de grond geboord. Onder andere de 200 jaar oude beuk 12 apostelen en een 60 jaar oude zakdoekjesboom zijn onder handen genomen.

TFI Vitaler Groen uit Hollandsche Rading legt zich al 30 jaar volledig toe op de gezondheidsverbetering van bomen en het opheffen van bodemverdichting. De basis is hun zelfontwikkelde TFI-methode® die heel gericht wordt toegepast om de groeiplaats van bomen zo efficiënt mogelijk te behandelen of de afwatering van terreinen te verbeteren.

Verdichting bij bomen door veelvuldig belopen of berijden van de groeiplaats is een groot probleem voor bomen. Ook bevatten bodems vaak te weinig organische stoffen. Met de TFI-methode® wordt de bodemverdichting opgeheven, organische stof en voedingstoffen weer aangevuld en het bodemleven weer op niveau gebracht. Onder de grond groeien de wortels dieper en vertakken ze

verder, waardoor ze stabielier staan en veel meer voedingstoffen uit de grond kunnen halen. Boven de grond ziet u een boom met sterke groei en een gezond bladerdek, die bestand is tegen schimmels en ziekten.

De boomspecialisten van TFI gebruiken speciale luchtdrukapparatuur om de grond onder bomen van nieuwe wortelkanalen te voorzien, gevuld met organische voedingssupplementen. Het resultaat is duurzaam sterke en stabiele bomen met een gezond bladerdek, bestand tegen schimmels en ziekten.

In het Cantonspark staat op het grasveld bij de ingang aan Faas Eliaslaan een monumentale, beeldbepalende beuk met een stamdoorsnede van circa 150 cm en kroondorsnede van 25 meter; de twaalf apostelen, zo genoemd omdat twaalf jonge beuken in één plantgat zijn geplant en zijn samengegroeid tot één boom die inmiddels 200 jaar oud is. De groeiplaats bestaat overwegend uit gazon, dat veelvuldig wordt belopen en waarvan in het najaar alle gevallen blad wordt geruimd. Hierdoor is geen sprake meer van een natuurlijke kringloop en raakt de bodem langzaam uitgeput.

Dit is terug te zien in de conditie van de beuk. Deze neemt langzaam af, wat zichtbaar is door een verminderde bladbezetting, afnemende groei, kleiner blad en vorming van dode twijgen. Om de boom zo lang mogelijk te behouden is TFI Vitaler Groen in mei 2022 gevraagd de boom te behandelen.

„Tijdens ons onderzoek hebben wij vastgesteld dat de groeiplaats

bestaat uit humusarm zand dat matig beworteld is tot 80-100 cm diepte. Daarnaast zijn er enkele wortels die dieper gaan en in contact staan met het grondwater op ca. 150 cm diepte”, vertelt een medewerker van TFI. Op basis van de bevindingen heeft TFI de volgende behandeling geadviseerd:

- groeiplaatsverbetering van 120 m³ verspreid over 150 m² kroonprojectie, waarbij tot 80 cm diepte 1.800

Substraat, aangevuld met een biologisch mycorhiza preparaat en geactiveerd houtskool (foto (Caspar Huurdeman)). Foto rechts: De monumentale, beeldbepalende beuk met een verminderde bladbezetting, afnemende groei, kleiner blad en vorming van dode twijgen.

Medewerker van TFI Vitaler Groen bij het injecteren van het substraat (foto Caspar Huurdeman).

liter substraat, aangevuld met een biologisch mycorrhiza preparaat en geactiveerd houtskool

- het aanbrengen van 10 waterhalers tot 160 cm diepte, om meer beworteling in contact te brengen met het grondwater en daarmee de vochtvoorziening te verbeteren.

Daarnaast is het wenselijk om de natuurlijke kringloop te herstellen.

Dit is mogelijk door het gras onder de kroonprojectie te vervangen door een strooisel laag en dit eventueel in te planten met schaduw minnende (stinse)planten. Dit advies wordt door de gemeente in overleg met de Vrienden van het Cantonspark onderzocht op haalbaarheid, omdat dit samenhangt met de gewenste uitstraling van het park.

WAAIERMOS, EEN TROPISCHE ONTDEKKING IN HET CANTONSPARK

In het voorjaar van 2020 ontdekte de Baarnse antropoloog, natuurgids en onderzoeker Miranda Engelshoven op de fundering van de voormalige orchideeënkas in het Cantonspark 'een mooi mosje'. Het bleek te gaan om een tropische mossoort, Hypopterygium tamarisci. Ze stelde zichzelf de volgende vragen die ze hier probeert te beantwoorden. In het Cantonspark in Baarn? Hoe kan dat mosje daar groeien en hoe lang zit het er al?

Naam en bouw van waaiermos, Hypopterygium tamarisci

Ook voor de tweede auteur was de habitusfoto van het bladmos op Waarneming.nl aanvankelijk een raadsel. Bij een blik op de onderzijde van enkele toegestuurde planten was echter meteen duidelijk in welke hoek we het moesten zoeken. De tweerijig bebladerde stengels dragen aan de onderzijde namelijk een derde rij kleinere 'onderblaadjes', een afwijkend bouwplan voor bladmossen, dat je eigenlijk alleen bij bebladerde levermossen verwacht. Met de wat oudere mos flora van Margadant & During (1982) kom je in de sleutel dan al snel op het geslacht *Hypopterygium*.

De familie van de *Hypopterygiaceae* waartoe *Hypopterygium* behoort, is zeer grondig bestudeerd door Hans

Kruijer. Vertegenwoordigers van deze familie, waaronder spectaculaire, forse, 'boomvormige' soorten komen voornamelijk voor in vochtige bossen in warm-gematigde en tropische streken. Een inleiding over de familie is te vinden in Kruijer (1995). Met zijn proefschrift (Kruijer 2002) kon het Baarnse materiaal worden gedetermineerd als *H. tamarisci*. Belangrijke kenmerken van de mosplanten zijn onder andere de in twee rijen geplaatste zijdelingse blaadjes, met één rij kleinere onderblaadjes, de afwezigheid van 'bovenblaadjes', het ontbreken van broeddraden, de weinig getande, kleurloze bladzoom en de enigszins tweezijdig symmetrische afplatting van het stengeldeel onder de takvertakkingen. In droge toestand vallen de omgekrulde voorrand van de zijdelingse blaadjes en de wat getordeerde blad top op. De stengels van *Hypopterygium tamarisci* vormen jong kruipende, onbebladerde, met rizoïden (wortelachtig orgaan) bedekte uitlopers. Nadat een uitloper zich heeft opgericht, vertakt de stengel zich in groene, afgeplat bebladerde takken. De vertakking is in principe kort-veevormig, maar omdat de oudere zijtakken lang uitgroeien ontstaat een waaier-vormig patroon. De voorgestelde Nederlandse naam verwijst hiernaar. Doordat nieuwe uitlopers zich vaak

oprichten in bestaande groene waaiers, ontstaat een haast onontwaaibaar vlechtweefsel van stengels.

We gaan naar het bouwsel van stenen muurtjes waar we de *Hypopterygium* vonden. John Nieuwenhuis vertelt hoe hij in 1961 een orchideeënkas opbouwt aan de westkant van het park. De glazen kas op de foto is een geschenk van de Floriade van 1960 in Rotterdam. De kas heeft een deels verdiepte, centrale vloer van grindtegels, en met gele, harde ijsselsteentjes zijn sierlijke, lage keermuurtjes gemetseld om de teelaarde te stutten. Er komen

orchideeën van over de gehele wereld te staan en te hangen, maar de focus ligt op Zuid-Amerika. In de kas wordt geen gebruik gemaakt van kunstmest of andere chemicaliën. De orchideeënkas wordt begin jaren '80 afgebroken. Alleen de stenen bak blijft staan en John plaatst er kleine coniferen omheen. Het lijkt ons aannemelijk dat toen deze kas in gebruik was, *H. tamarisci* met tropische planten of met stenen is geïntroduceerd, met wellicht de Wintertuin als een eerder tussenstation. We denken dat op die lage stenen muurtjes in het Cantonspark het tropische waaiermos zich nu al bijna 40 jaar in de buitenlucht handhaaft.

Het mysterieuze bouwsel van stenen muurtjes, keermuurtjes in een voormalige orchideeënkas, Baarn Cantonspark (Foto: Miranda Engelshoven, 2020).

Interieur van de toenmalige orchideeënkas. Een deel van de keermuurtjes van ijsselsteentjes is hierop te zien.

De keermuurtjes van de voormalige kas beslaan een oppervlakte van circa 60 m². We vonden planten van *H. tamarisci* op alle delen, maar de westelijke rand, die onder de paraplu van coniferen waarschijnlijk de meeste regen ontvangt, leek wel het rijkst. Het waaiermos is vooral te vinden, soms zelfs als dominante soort, in de verdiepte cementvoegen van de rollagen van de muurtjes, en ook wel op de zijkanten van de steentjes. De cementvoegen zijn deels verweerd, en het mos groeit hier op een mengsel van grof zand en zwarte, ruwe humus. De mooiste plukken zijn te vinden waar regenwater

periodiek over de grindtegels via de voegen naar lagere vloertjes afstroomt.

H. tamarisci en een enkele keer ook wel andere soorten van het geslacht blijken zich goed thuis te voelen in tropische kassen in diverse Europese landen. Volgens Kruijer (1997) zijn in de meeste gevallen vermoedelijk planten van *H. tamarisci* meegelift met geïntroduceerde, volwassen boomvarens uit Australië of Nieuw-Zeeland. Tot voor kort was Portugal de enig plek in Europa waar *H. tamarisci* ook buiten kassen, als een 'verwilderde' soort voorkwam.

© Miranda Engelshoven

Waaiermos, *Hypopterygium tamarisci*, habitus, tussen voegen oude muurtjes van kas. Foto: Miranda Engelshoven.

De Nederlandse groeiplaats zou de derde ‘verwilderde’ plek zijn in Europa. In het verzamelde materiaal van Baarn werden geen sporencapsels, voortplantingsorganen of broeddraden aangetroffen. Alleen toevallige fragmentatie zal bijdragen aan een zeer lokale verspreiding, en een verdere, ‘invasieve’ uitbreiding is niet te ver wachten. Tot slot, het blijkt dat tegenwoordig *H. tamarisci* ook via internet te koop wordt aangeboden als terrariummos, een nieuwe potentiële route voor introductie.

Dankwoord

Met dank aan John Nieuwenhuis en Angélique Bosch van Drakestein voor informatie over de orchideeënkas en de geschiedenis van het Cantonspark.

Miranda Engelshoven & Arno van der Pluijm

Waaiermos onderzijde
afzonderlijke plant, tweerijig
bebladerd, met een rij
onderblaadjes. Met een
bebladerd, waai- ervormig
vertakt topdeel van ca. 6
x 5 mm. De opgerichte
stengel halverwege met een
kruipende, met rizoïden
bedekte stolon, waaraan een
jonge waaier. Foto: Arno van
der Pluijm.

Literatuur

Aleffi, M., S. Ricci & R. Tacchi. 2010. *Hypopterygium tamarisci* (Sw.) Brid. ex Müll. Hal. (Hypopterygiaceae, Bryopsida), new to Italy. *Cryptogamie, Bryologie* 31: 293-295.

Gaasbeek F., J. van 't Hof, M. Koenders. 1994. Baarn: geschiedenis en architectuur. Kerckebosch, Zeist.

Kruijjer, H. 1995. Systematiek van de *Hypopterygiaceae*. *Buxbaumiella* 38: 26-32.

Kruijjer, J.D. 1997. The origin of *Hypopterygium* populations in some European botanical gardens, with special reference to *Hypopterygium atrotheca* Dix. *Glasgow Naturalist* 23: 11-17.

Kruijjer, J.D. 2002. *Hypopterygiaceae* of the world. *Blumea. Supplement* 13: 1-388.

Landwehr, J. 1966. Atlas van de Nederlandse Bladmossen. KNNV, Amsterdam.

Maal, R.J. van der, Y. van den Akker, 1999. Van Baerne tot Baarn. Historische Kring Baerne, Baarn.

Margadant, W.D. & H.J. During. 1982. Beknopte flora van Nederlandse Blad- en Levermossen. Thieme, Zutphen.

Internet: www.cantonspark.nl/park/historie, geraadpleegd 28 april 2020.

Dit artikel is eerder gepubliceerd als Engelshoven, M. & A. van der Pluijm, 2021. Hypopterygium tamarisci (waaiermos), een tropische ontdekking in Baarn. Buxbaumiella 120: 1-6 en bewerkt door Rob Samson en Christine Schut

NATHANIEL BAGSHAW WARD (1791-1868)

De eerste persoon in de serie van planthunters is Nathaniel Bagshaw Ward. Strikt genomen was Ward geen planthunter. Hij maakte geen verre reizen om nieuwe planten te verzamelen, maar zijn uitvinding, de Wardiaanse kist, is baanbrekend geweest om planten over de hele wereld te kunnen versturen en het werk van menig planthunter mogelijk te maken. De Wardiaanse kist was een vroeg type terrarium, een luchtdicht afgesloten, beschermende container voor planten.

Nathaniel Bagshaw Ward werd geboren op 13 augustus 1791 in Whitechapel¹, Londen. Zijn vader, Stephen Smith Ward, was huisarts wiens praktijk gelegen was op Wellclose Square. Het ouderlijk huis was niet ver van de London Docks, en de jonge Ward bracht daar veel tijd door met het verzamelen van curiosa zoals luciferdoosjes. Van jongs af aan was hij ook een fervent amateur-naturalist. Aan het einde van de achttiende eeuw konden echter maar weinigen, behalve de hogere klassen, het zich veroorloven al hun tijd aan planten te besteden. Ward trad toe tot het familieberoep: hij volgde de opleiding tot arts en nam de praktijk van zijn vader over in het Londense East End. Op 4 september 1817 trouwde Ward met

Charlotte Witte, en de twee namen hun intrek in Wellclose Square. Ze kregen maar liefst negen kinderen. Uit de weinige bronnen die er zijn, is niet goed te achterhalen wat Wards familie van alle plantenexperimenten vond, maar zowel Charlotte als de kinderen namen zeker deel en moeten hem hebben geholpen zijn enorme collectie planten te verzorgen.

Tijdens zijn opleiding bracht Ward veel tijd door in de Chelsea Physic Garden - de tuin van de Society of Apothecaries. Tot de jaren '20/'30 van de twintigste eeuw moesten alle artsen een grondige kennis van (medicinale) planten hebben, totdat door de komst van de chemie, de theorieën van Pasteur en de farmaceutische industrie de 'natuurgeneeskunde' als kwakzalverij werd beschouwd. Hij bleef zijn hele leven aan de Society verbonden en werd in latere jaren zelfs Meesterapotheker. Ward was misschien arts van beroep, maar zijn passie was planten en tuinieren.

Voor een 'amateur' botanist had hij een grote invloed. Zijn lijst van correspondenten omvatte de belangrijkste natuuronderzoekers van de 19de eeuw,

Nathaniel Bagshaw Ward (1791 – 1868).
Lithogrph by R.J. Lane after after
J.P. Knight

Binnenaanzicht van een van de verwarmde kassen bij Ward's huis in Clapham Rise, 1851. Uit *Gardener's Magazine* (1851).

waaronder Charles Darwin, William en Joseph Hooker en John Lindley. Het succes en de snelle acceptatie van Wards uitvinding voor het verplaatsen van planten - de Wardiaanse kist - kan niet los worden gezien van zijn netwerk. Zo had zijn hechte relatie met kweker George Loddiges, die de planten voor de eerste overzeese reis in 1833

leverde, een belangrijk aandeel in het succes.

Nast de reiskisten beschreef Ward in 1842 in zijn boek *On the Growth of Plants in Closely Glazed Cases* ook sierkisten of 'fern-cases' zoals men deze laatste in het Victoriaanse Engeland de eerste jaren noemde. Deze sierkisten zijn de voorlopers van

wat we nu kennen als terraria. Maar op glas zat belasting wat de ferncases erg duur maakte. Ward heeft met succes gelobbyd voor de afschaffing van deze glasbelasting in 1845.

Naast zijn drukke werk als arts en zijn botanische experimenten was de woning van Ward een gastvrij en warm huis voor zeer veel mensen. Joseph Hooker beschreef het huis van Nathaniel Ward ooit als: "Gedurende de hele periode dat ik hem heb gekend ... was zijn gastvrije huis, eerst in Wellclose Square en later in Clapham Rise, het meest bezochte hoofd stedelijke toevluchtsoord voor natuuronderzoekers uit alle hoeken van de wereld." Nathaniel Ward was ook oprichter en eerste penningmeester van de Microscopical Society, Fellow van de Royal Society en Fellow van de Linnean Society.

In 1849 verhuisde Ward met zijn gezin naar de frisse lucht van Clapham Rise in zuidwest Londen. Zijn zoon nam de praktijk op Wellclose Square over en Ward behandelde nog maar enkele patiënten. Ward had nu veel meer tijd voor zijn planten. Het bescheiden stukje land bij zijn huis toverde hij om in een ware oase waar zijn zeer grote collectie planten een tehuis vond. Tot zijn dood in 1868 heeft Ward planten verzameld.

Een extravagante Victoriaanse 'fern case' (zoals de eerste terraria werden genoemd) uit ca. 1860, met bijbehorende standaard. (Collectie: Glasgow Museum, OG.1957.37.a en OG.1957.37.b)

Eindnoot

- 1 Whitechapel ligt in de Londense wijk East End. Van oudsher waren hier de brouwerijen en leerlooierijen en door de ligging vlak bij de London Docks was dit een 'geliefde' wijk voor veel immigranten. Tegen de jaren 1840 was Whitechapel geëvolueerd tot een klassiek Dickensiaans Londen, met alle problemen van armoede en overbevolking. Een wirwar van kleine donkere stegen die het grootste lijden, vuil en gevaar bevatten. Whitechapel is ook de wijk waar Jack the Ripper vanaf 1888 toesloeg.

DE WARDIAANSE KIST

In de door roet bedekte en rokerige omgeving van Londens East End wilde maar bar weinig groeien. Dr. Ward ondervond dit zelf toen hij tevergeefs in de kleine tuin bij zijn huis een rotstuin probeerde aan te aanleggen met planten die hij verzameld had in de bossen rondom Londen: varens, mossen, primula's en witte klaverzuring. Ondanks dat hij er alles aan deed deze planten in leven te houden, gingen ze telkens weer na korte tijd dood. Totdat hij zich zijn experiment met een afgesloten fles herinnerde.

In de zomer van 1829 plaatste Ward in een fles met wijde opening grond, de pop van een pijlstaartmot en droge bladeren en sloot de fles goed af. Er vormde zich condens op het glas dat druppelsgewijs weer naar beneden gleed in de grond. Ward wachtte geduldig en eindelijk kwam de mot uit. Maar tot zijn verrassing zag hij ook twee kiemplantjes. Nadat hij de mot uit de fles had gehaald, sloot hij deze weer goed af en plaatste de fles in zijn studeerkamer bij het raam op het noorden. De kiemplantjes groeiden uit tot gezonde planten en bleken een Mannetjesvaren (*Dryopteris filix-mas*) en Straatgras (*Poa annua*) te zijn. Ze bleven onaangeroerd drie jaar in de fles in leven.

Dit microklimaat dat Ward in zijn fles had gecreëerd was vrij van roet en luchtvervuiling, liet licht door, behield een warme temperatuur en werd vochtig gehouden door de consistente kringloop van condensatie. Meer dan 60 andere planten zouden aan dit experiment onderworpen worden in diverse flessen en glazen kisten. Uiteindelijk zou zijn hele huis worden gevuld met 'vitrines'¹ met diverse microklimaten en duizenden planten van over de hele wereld, de grootste vitrine bevond zich in de woonkamer waarin palmen en varens groeiden terwijl aan het dak van deze glasconstructie kleine potten hingen met verschillende cactussen en aloë. Ook het dak en alle buitenmuren van zijn huis werden voorzien van glazen constructies voor planten. Zijn tuin werd gevuld met een kas waar planten afkomstig uit India en de Himalaya groeiden; hier vlogen ook insecten rond.

De bekende tuinontwerper en journalist John Claudius Loudon zou de tuin (en het huis) van Ward beschrijven als "de meest bijzondere stadstuin die we ooit hebben gezien."² Loudon vervolgt: "Mr. Ward twijfelt er niet aan dat hij met dit soort kisten, met de nodige aanpassingen, planten van elk land ter wereld naar een ander land zou kunnen vervoeren." Het belang van

wat Ward had bereikt in het vervuilde Wellclose Square kan niet genoeg benadrukt worden.

Hoewel de Wardiaanse kist gebaseerd was op een simpel idee, was het effect revolutionair.

Het idee van vervoer van planten in een kist was niet nieuw, Ward zijn bijdrage van een gesloten systeem zou echter voor altijd het vervoer van planten veranderen. Lange zeereizen eindigden vaak in een fatale afloop voor de verzamelde planten door

gebrek aan zoet water en licht. De hermetisch afgesloten Wardiaanse kisten konden op het dek staan zodat de kostbare planten daglicht kregen, beschermd werden tegen zout water en het kringloopsysteem zorgde ervoor dat de planten gedijden.

De stevige Wardiaanse kisten waren gemaakt van hout en glas en leken veel op draagbare kassen. De eerste reis zouden twee kisten maken in 1833, gevuld met een selectie van varens, mossen en grassen, van Londen naar Sydney, de langste reis die men die

Speciaal vervaardigde Wardiaanse kisten, gemaakt door Javaanse arbeiders, werden gebruikt om planten te verzenden vanuit de Botanische Tuinen Buitenzorg, Indonesië, 1904 (Collectie Nationaal Museum van Wereldculturen. TM-10010760).

tijd kon maken. Op 23 november 1833 ontving Ward een brief van Charles Mallard, de kapitein van het schip die verantwoordelijk was voor de twee kisten: “uw experiment voor het behoud van levende planten ... is volledig geslaagd.” De volgende uitdaging was de terugreis. In februari 1834 werden de kisten opnieuw beplant met exemplaren uit Australië. Acht maanden later, toen Ward en zijn vriend George Loddiges aan boord van het schip in Londen gingen, inspecteerden ze de gezonde bladeren van een delicate koraalvaren (*Gleichenia microphylla*), een Australische plant die nog nooit eerder in Groot-Brittannië was gezien. Na dit eerste geslaagde experiment werden in de volgende

eeuw duizenden Wardiaanse kisten gebruikt om planten te verplaatsen.

Commerciële kwekerijen zagen al snel de waarde in van de Wardiaanse kist. Exotische planten waren big business. Het beschikken over een regelmatig aanbod van interessante en unieke buitenlandse (nieuwe) planten en het effectief distribueren ervan was een belangrijk onderdeel van het succes van een kwekerij.

Vele botanische tuinen speelden een belangrijke rol bij het verplaatsen van planten over de hele wereld, of het nu om acclimatisering, commerciële- of decoratieve redenen was.

Ontdekkingsreizigers, missionarissen, plantenjagers en regeringsfunctiona-

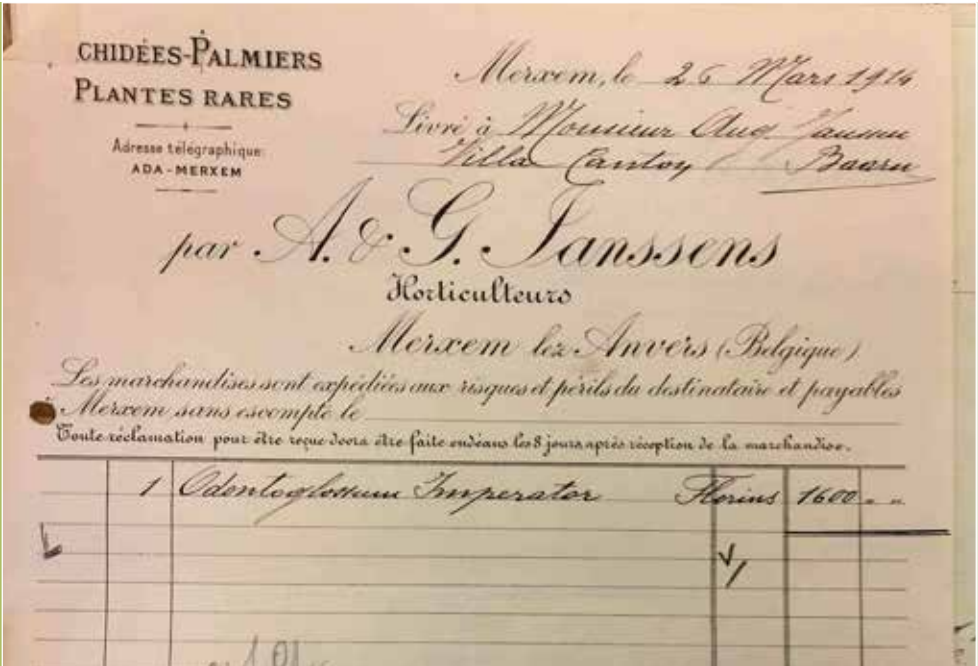
Een Wardiaanse kist van ca. 1870.
(Economic Botany Collection, Royal
Botanic Gardens, Kew, Engeland)

Een wardiaanse kist wordt met veel zorg uitgepakt, Kew, ca. 1890 (Collectie Royal Botanic Gardens, Kew).

rissen gebruikten de Wardiaanse kist. Een van de memorabelste reizen - en een van 's wereld grootste daden van botanische spionage - is misschien wel de reis van de plantenjager Robert Fortune in 1848. Vermomd als Chinees was Fortune diep de binnenlanden van China ingetrokken om vervolgens in Wardiaanse kisten duizenden jonge theeplanten naar India te smokkelen.

De kinaboom, waarvan de bast werd gebruikt in op kinine gebaseerde antimalariamiddelen, werd in het geheim door Nederlanders en Britten vanuit Bolivia overgebracht naar Java en India. De rubberboom (*Hevea brasiliensis*) werd uit zijn natuurlijke habitat in Zuid-Amerika gehaald en via Kew Gardens door gestuurd naar Maleisië en Ceylon in Azië. De botanische tuinen in Berlijn verstuurden tussen 1891 en 1907 meer dan

Ook August Janssen was besmet met het orchideeën-verzamel-virus. In 1914 kocht hij voor fl 1.600,- een orchidee, die omgerekend nu € 18.715,- zou kosten. (Nationaal Archief, toegang 2.20.07, inv.nr. 110)

16.000 planten naar de Duitse koloniën in Afrika, waaronder koffie- en cacaostruiken, oliepalmen, bananen en rubberbomen. De Parijse Jardin d'agronomie tropicale was een belangrijke tussenstop. In Rusland was dit de tuin in St. Petersburg. In de Nederlandse botanische tuinen van Amsterdam en Leiden passeerden veel planten op weg naar de Aziatische kolonies, waaronder kaneel, kruidnagel, mango en gember. Voor de Neder-

landers waren de tuinen van Buitenzorg (Bogor), Java, het centrale knooppunt voor plantenbewegingen in Azië.

Maar ook de planten verzamelwoede van vele particulieren heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het succes van de Wardiaanse kist en de introductie van vele planten. Zeker mooie en exotische tropische planten als orchideeën, die nu levend en gezond over konden komen uit de andere kant van de wereld, zorgden voor een ware rage.

De uitvinding van deze veilige manier om planten te vervoeren was van vitaal belang voor de ontwikkeling van de internationale handel, waardoor het mogelijk werd om commercieel belangrijke planten vanuit hun oorspronkelijke habitat over te brengen en ze te laten groeien in nieuwe landen en nieuwe markten.

De Wardiaanse kist is een overtuigend en verstrekkend voorbeeld van hoe een eenvoudige technologie voor het verplaatsen van planten een grote impact had op de ecosystemen die we vandaag kennen en waarderen. De kist was meer dan een eeuw lang een drijvende kracht achter botanische ondernemingen. Maar tegen de jaren veertig van de vorige eeuw was het concept grotendeels uitgefaseerd, waarbij de laatste reizen met sierplanten plaatsvonden in de jaren zestig. De kisten zijn tegenwoordig vervangen door het gebruik van polyethyleen zakken en temperatuur gecontroleerd luchttransport.

Angelique Bosch van Drakestein

Eindnoten en bronnen

- 1 Deze binnen vitrines van Ward waren de eerste terraria.
- 2 “the most extraordinary city garden we have ever beheld.” uit *Growing Ferns and other Plants in Glass Cases*, The Gardener’s Magazine, 04/1834, pag.162.

Eckel, M.K. (2017) A little world within a world: The Wardian Case of Tropical Ferns in the Victorian Home, The Courtauld, *Immediations* 4 (2).

Ellis, D. (1839), Description of a Plant Case, or Portable Conservatory, for growing Plants without fresh Supplies of Water and Air, according to the Method of N. B. Ward, Esq. ; with Physiological Remarks, *Gardener’s Magazine*, pag. 481-509

Keogh, L. (2020) *The Wardian Case*, 2020

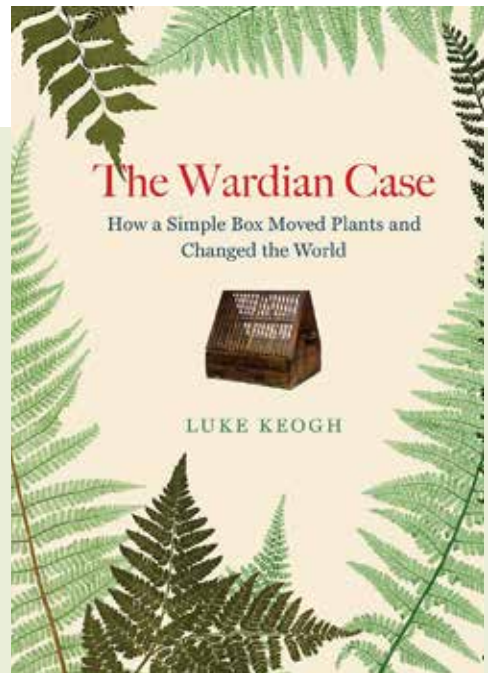
THE WARDIAN CASE

Dit boek vertelt het verhaal van de Wardiaanse kist vanaf de uitvinding in 1829 tot de laatste belangrijke reizen in de jaren twintig. Concreet gaat het boek over de wereldwijde beweging van levende planten.

Het laat subtiel zien hoe onze perceptie en relatie met de natuur veranderden met ons vermogen om planten effectief te verplaatsen. Dit boek schetst niet alleen een veel uitgebreider verhaal van de Wardiaanse kist, maar concentreert zich ook op twee belangrijke thema's: mogelijkheden en omgevingen. Als technologie bood de kist de mogelijkheid om planten te verplaatsen; als een gesloten behuizing bewoog het meer dan planten - het verplaatste ecosystemen.

In een onderhoudende schrijfstijl introduceert Keogh onderweg een aantal kleurrijke personages, niet in de laatste plaats de opgewekte Ward zelf, met zijn "aangename en zorgzame karakter" en talent voor netwerken en zelfpromotie. Veel illustraties van oude foto's, tekeningen en kaarten verlevendigen verder het verhaal.

Eindnoten onthullen de zorgvuldige inspanningen van Keogh in zijn onderzoek.

Over de auteur

Luke Keogh is milieuconservator en historicus bij het National Wool Museum in Geelong, Australië en honorary fellow bij de Deakin University in Melbourne. Met zijn onderzoek heeft hij in de loop der tijd vele prijzen gewonnen, waaronder de Sargent Award van het Arnold Arboretum van Harvard University, VS.

Uitgever: The University of Chicago Press (17 november 2020)

ISBN: 978-0-226-71361-8

Hardcover of paperback, 288 pagina's, Engels.

Angelique Bosch van Drakestein

